

Akatsemisena opettajana Virtaranta on selvästikin pyrkinyt täyttämään niitä odotuksia, joita hänellä itsellään opettajiensa suhteen oli. Persoonallisen kosketuksen saanti Virtarantaan ei oppilaille ole vaikeaa, ja tieteelliseen työhön kannustajana ja rohkaisijana Virtaranta on uupumaton ja tuoreesti epäsovinnainen: oppilas tajuaa, että rohkaisu on todella tarkoitettu hänelle eikä ole vain opettajan rutiininomainen keino päästä kiusallisesta asiakkaasta. Tulokset ovat olleet myös näkyviä; virassa olevista professoreista hän on tuottanut eniten tohtoreita ja enimmät suomen kielen professuureista tai apulaisprofessuureista ovat tällä hetkellä Virtarannan oppilaiden miehittämiä.

Kuusi vuotta ehti Virtaranta toimia Lundin yliopiston suomen kielen lehtorina. Hänellä oli siis selvä kuva niistä ongelmista, joiden eteen suomen kieltä ja suomalaista kulttuuria ulkomaalaisille opettava joutuu, ja siksi olikin luonnollista, että Virtaranta nimitettiin suomen kielen ulkomaista opetusta tutkimaan ja hoitamaan 1962 perustetun komitean puheenjohtajaksi. 1969 tähän komiteaan yhdistettiin myös kotimaassa ulkomaisille opiskelijoille suomen kielen opetuksesta vastannut lautakunta ja syntyi ulkomaanlehtori- ja kielikurssiasiajn neuvottelukunta (UKAN). Virtaranta on alusta alkaen ollut tämän neuvottelukunnan puheenjohtaja ja on edelleenkin. Vain se joka näki, kuinka kirjavia olivat ulkomailla suomen opetusta antaneiden olikkeet 1960-luvun alussa, voi arvioida UKANin ja sen edeltäjien tekemän työn määrän ja merkityksen. Nykyisin ulkomaiseen yliopistoon suomea opettamaan lähtevän asema, mahdollisuudet ja kotimaan tuki ovat aivan toisenlaiset kuin 1960-luvun alussa, ja onpa opetuspuoleiden määräkin niistä päivin hiukan kasvanut. Suurin osa edistyksestä on Virtarannan henkilökohtaista ansiota; hän on ainoa alusta asti työssä mukana ollut ja yhä oleva.

Virtarannan kykyjä ovat tietysti hyödyntäneet monet muutkin yhteisöt; alam-

me keskeisistä, suurista instituutioista Sanakirjasäätiö lienee ainoa, jonka toimintaan Virtaranta ei ole aktiivisesti osallistunut. Raskain Virtarannan monista luottamustoimista on epäilyksettä ollut Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisen osaston dekaanius, jota hän hoiti kaksi kolmivuotiskautta peräkkäin (1969—1975). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran johtokunnan jäsen hän on ollut vuodesta 1966 ja vuodesta 1973 alkaen johtokunnan puheenjohtaja. Kalevalaseuran varapuheenjohtaja hän on ollut vuodesta 1969 alkaen ja Suomalais-ugrilaisen Seuran hallituksen jäsen vuodesta 1968. Hallitusten ja johtokuntien puheenjohtajana ja jäsenenä Virtaranta on joviaalinen mutta määrätietoinen ja sitkeä niiden asiain ajaja, joiden edistämisen hän on ottanut omakseen. Neuvottelijana hän jaksaa aloittaa uupumatta alusta kerta toisensa jälkeen, ja jos hän olisi ryhtynyt lainopin opintoihin, kuten hän ylioppilaaksi tultuaan jonkin aikaa suunnitteli, olisi tasavalta saanut hänestä erinomaisen valtakunnansovittelijan. Ilanistujaisten seura- ja laulumiehenä Virtaranta on valloittavan tärkeilemätön ja vapaa.

Virittäjä esittää päivänsankarille lämpimät kiitokset ja onnentoivotukset. Onnentoivotusten saatteena lehti on ojentanut juhlavihkon, jonka kirjoittajat ovat kaikki joko Virtarannan lähiystäviä tai oppilaita. Kirjoitukset julkaistaan muun lukijakunnan saataville tämän vuoden artikkeliosaston kirjoituksina.

Tuomo Tuomi

Neljäs pohjoismainen lingvistikokous

Neljäs pohjoismainen lingvistikokous järjestettiin 6. 1.—8. 1. 1978 Tanskassa, Hindsagvlin linnassa Odensen lähellä.

Nämä Pohjolan lingvistien tapaamiset ovat tulleet jo perinteeksi: edelliset kokouksethan pidettiin 1974 Kungälvissä Ruotsissa, 1975 Oslolla ja 1976 Espoon Hanasaarella. Tällä kertaa järjestelyistä vastasi Odensen yliopiston kielten laitosten henkilökunnasta koottu toimikunta johtajanaan professori Hans Basbøl. Osanottajia oli noin 180, joista Suomesta 13. Esitelmiä oli tarjolla kaikkiaan 76.

Kokouksen rakenne poikkesi kolmesta edellisestä sikäli, että esitelmät oli ryhmitelty kymmeneen sektioon, joista toisin ajoin oli samanaikaisesti käynnissä kuusiakin. Osallistuminen johonkin sektioon edellytti, että oli istuttava kokonaisen »moduulin» (2 1/2 t) ajan samassa sektiossa eikä voinut vaihtaa rinnakkaiseen sektioon, vaikka olisikin halunnut jonkin tietyn esitelmän kuulla. Uusi järjestelmä pyrki luomaan ehjiä moduulikokonaisuuksia ja saamaan tällä tavoin aikaan perusteellisempaa keskustelua, mutta käytännössä tämä ei vielä onnistunut hyvin. Moduulit olivat varsin usein heterogeenisiä, ja puheenjohtajat antoivat puhujien yllittää moninkertaisesti aikansa, mikä teki »osallistumispakosta» piinallisen. Edelleen itse kullekin jäi jälkeensä vaikeutella, että oli onnistunut kuuntelemaan yllättävän harvoja esitelmiä kolmen päivän aikana. Periaatteessa on hyvä, että tällaistakin järjestelyä tuli kokeiltua, koska synkronoidut rinnakkaissektiot tiukoine aikatauluineen aiheuttavat puolestaan keskittymistä häiritsevää stressiä.

Sektioiden aihepiirit puhuvat itse puolestaan Pohjoismaiden lingvistien tämänhetkisestä kiinnostuksesta (sulkeissa esitelmien määrä): vieraiden kielten opettaminen ja oppiminen (16), syntaksi (11), funktionaalinen lauseperspektiivi (9), semantiikka (9), kielifilosofia ja kielen käyttäminen (9), sosiolingvistiikka (8), leksikko (5), sukupuolierot kielessä (4), historiallinen lingvistiikka (3), fonologia (2). Oireellisenä voidaan pitää, että aiemmin niin teoreettisissä kokouksissa oli nyt suurimmaksi sektioksi kehittynyt vieraiden kielten opettaminen ja oppiminen.

Jos tähän lukuun lasketaan yhteen pragmaattisuusteiset ja sosiolingvistiset esitelmät, voidaan sanoa, että noin puolet esitelmistä edusti viimeaikaisia »konkreettisia» suuntauksia, ts. pyrkimystä pois yksinomaisesta kielioppiteorioiden pohtimisesta kohden teorian ja kielenulkoisen todellisuuden suhdetta. Syntaksi funktionaalisine laajentumineen sekä semantiikka ovat silti vielä ydinaluetta.

Seuraavaksi kommentoimme muutamia mieleen jääneitä esitelmiä. Syntaktisista esitelmistä mainittakoon ensiksi lokalistisen sijateorian luojan John Andersonin esitelmä, joka käsitteli relaatio- ja sijakieliopin eroja. Hän osoitti, että relaatiokieliopin postuloima »epäsuoran objektin» kategoria on ainakin englannin kielessä tarpeeton ja että sitä ei voi pitää semanttisesti sen paremmin kuin syntaktisestikaan primitiivinä, onhan sillä sekä »suoran» objektin (Bill gave *Mary* the flower) että lokaali-ilmauksen (Bill gave the flower to *Mary*) kanssa yhteisiä ominaisuuksia. Ruotsalainen Lars-Johan Ekeröth käsitteli *att*-lauseiden »päälausemaisuuksia» sekä sitä, millaisia modaalisia ja pragmaattisia ehtoja on asetettava *pää-* ja *sivulauseen* kombinaatioille niissä tapauksissa, jolloin *sivulause* ruotsissa voi saada esimerkiksi *päälauseenomaisen* sanajärjestyksen (*Lämpligt är att nu går du och lägger dig*).

Funktionaalinen lauseperspektiivi tuntui virkistäväältä lisältä syntaktiseen tarkasteluun. Birgit Nilsson esitti, miten turkin kielessä puhujan perspektiivi vaikuttaa siihen, valitaanko samaviitteiseksi pronomini *o* 'tu' vai *kendisi* 'itse' sekä yhdylauseen sisällä että lauserajan ylitse liikuttaessa. Samantapaisen topiikin käyttämisen tuli esitelmänsä sivutuotteena löytäneeksi Torstein Fretheim, joka käsitteli topiikin ja fokuksen päällekkäisyyttä norjan puhekielessä. Samaa kielimuotoa käsittelee Jan Terje Faarlund, joka esitti subjektin esiintymisehtoja sekä lauseenalkuisen konstituentin piirteitä. Jan Svensson osoitti havainnollisesti, miten uutistekstit vanhetessaan, ts. seuraavan päivän uutis-

lähetyksessä, painettuina lehdessä, jne. saavat erilaisia rakenteellisia asuja, kun lähettäjän on pakko edellyttää ainakin osan kuulijoista/lukijoista tuntevan osan uutisesta.

Sosiolingvistiikan uusia tulokkaita ovat koulun kielenkäytön ja luokkahuoneen interaktion kielen analysoiminen sekä sukupuoliroolien kielellisten heijastumien tutkiminen. Jan Anward esitti, että luokkahuoneen interaktio voidaan nähdä harjoittelumallina oppilaille siitä, miten yhteiskunnassa kieltä käytetään. Dialogissa tämä näkyy siten, että oppilaan repliikit joutuvat neljäntasoisien käsittelyn kohteiksi — aivan kuten vapaassakin vuorovaikutuksessa voi katsoa tapahtuvan:

4. sanoman hyväksyminen jatko-
viestinnän pohjaksi
 3. sanoman hyväksyminen (oikea
vastaus)
 2. puhujaksi hyväksyminen (myös
väärä vastaus)
 1. huomioon otetuksi tuleminen
- oppilaan
- kommunikoinnin epäonnistuminen

Kiinnostavaa olisi pohtia, miten koulun kielenkäyttö voitaisiin muiltakin osin (käsiteltävien tekstien osalta) sijoittaa yhteiskunnassa käytettävän kommunikointirakenteen paralleeliksi. Vastaavasti Ole Togeby pyrki selvittämään niitä yhteiskunnallisia taustamuuttujia, joiden avulla voi selittää eri tutkimuksissa toistuvasti esitettyjä sukupuolten välisiä kielellisiä eroja. Mm. norjalaisten Mjaavatnin ja Fintoftin sosiolingvistisiä tuloksia pyrki naisten kirjava kielellinen käyttäytyminen sotkemaan, eikä tutkijoilla ollut toistaiseksi tarjota selitystä sekaannukseen.

Kokouksen yleiskeskusteluista kannattaa mainita Allan Berthelsenin puheenvuoro eri skandinaavisten kielten puhujien välisen yhteisymmärryksen lisäämisen puolesta. Dramaattiseksi esimerkiksi Berthelsen oli valinnut Martinsonin Ania-runoelman tanskannoksen, jossa oli häkellyttävän paljon merkityksellisiä virheitä: kääntäjä oli ollut kielten näennäisen samankaltaisuuden lumoissa. Toinen

tärkeä aihe oli naisten syrjiminen akateemisilla markkinoilla. Kokouksessa pohdittiin varsin perusteellisesti eri syitä, joista johtuu naisten silmänpistävä aliedustus merkittävillä opetus- ja tutkimuspaikoilla siitä huolimatta, että valtaosa opiskelijoista on naisia. Lopuksi päädyttiin suositamaan osallistujille eräitä konkreettisia toimia, joilla asiaa voidaan vähitellen auttaa: yhteistyötä »aputyövoiman» sijasta; naisopiskelijoiden erityistä kannustamista sekä akateemisen tutkimusilman-
ton tekemistä vähemmän ahdistavaksi.

Seuraava kokous annettiin Lundin yliopiston lingvistien järjestettäväksi kevätlukukauden 1979 kuluessa.

Auli Hakulinen Fred Karlsson

Keskustelua kielitieteen asemasta

Hieman yli sata kuulijaa oli kokoontunut seuraamaan kielitieteen asemaa ja opetusta käsittelevää paneelikeskustelua, jonka Suomen kielitieteellinen yhdistys järjesti 13. 1. 1978 Helsingin yliopiston Porthaniassa. Paneeleja oli kaksi: Aamupäivällä keskustelivat kielitieteellisestä perustutkimuksesta, soveltavasta tutkimuksesta ja koulukunnista apul.prof. Ossi Ihalainen, dos. Esa Itkonen, dos. Fred Karlsson, apul.prof. Jaakko Lehtonen, prof. Heikki Pauonen ja apul.prof. Mirja Saari. Iltapäivän teemana oli lingvistiikka, filologia ja yliopistojen kieliaineiden opetus, keskustelijoina olivat prof. Erik Erämetsä, dos. Auli Hakulinen, apul.prof. Pekka Hirvonen, prof. Matti Rissanen, prof. Lauri Seppänen ja prof. Kalevi Wiik. Puhetta johtivat prof. Mikko Korhonen ja prof. Lauri Lindgren.

Aamupäivän tärkeimmäksi ongelmaksi nousi kysymys siitä, mihin Suomen